

УДК 796.011
ББК 75.1

Станіслав Заборняк, Павел Круль,
Богдан Мицкан

МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА “СОКІЛ” В СТАНІСЛАВІВСЬКОМУ ОКРУЗІ (1884–1914)

Дослідження присвячене проблемі розвитку сокільського руху в Галичині за часів її автономії у складі Австро-Угорщини. Метою роботи було зробити інвентаризацію матеріальних, фінансових і людських ресурсів Гімнастичного Товариства “Сокіл” в Станіславівському окрузі в період з 1884 по 1914 р. Встановлено, що перед початком Першої світової війни ГТ “Сокіл” належало до найпопулярніших громадських організацій в Галичині і налічувало 247 зібрань – гнізд спортивного характеру, з найбільшою кількістю членів (30 тисяч осіб). Воно розпоряджалося найбільшим маєтком серед інших спортивних товариств. У вигляді нерухомості на кінець 1913 р. товариство мало 113 будинків з гімнастичними залами і понад 130 спортивних майданчиків призначених для організації гімнастичних показів. В цей період “Сокіл” утримував під своїм управлінням нерухомість вартістю біля – 6,5 млн корон, з якої іпотечна заборгованість складала 4,5 млн

Ключові слова: матеріально-фінансові ресурси, Гімнастичне Товариство “Сокіл”, Галичина 1884–1914 рр.

Исследование посвящено проблеме развития сокильского движения в Галичине во времена ее автономии в составе Австро – Венгрии. Целью работы было сделать инвентаризацию материальных, финансовых и человеческих ресурсов Гимнастичного Общества “Сокол” в Станиславивском округе в период с 1884 по 1914 г. Установлено, что перед началом Первой мировой войны ГО “Сокол” принадлежало к самым популярным общественным организациям в Галичине и насчитывало 247 собраний – гнезд спортивного характера, с наибольшим количеством членов (30 тысяч лиц). Оно распоряжалось наибольшим имуществом среди других спортивных обществ. В виде недвижимости на конец 1913 г. общество имело 113 домов с гимнастическими залами и свыше 130 спортивных площадок, предназначенных для организации гимнастических показов. В этот период “Сокол” удерживал под своим управлением недвижимость стоимостью около – 6,5 млн корон, из которой ипотечная задолженность составляла 4,5 млн.

Ключевые слова: материально-финансовые ресурсы, Гимнастическое Общество “Сокол”, Галичина 1884–1914 гг.

Research is devoted the problem of development of sokil'skogo motion in Galichina in the days of its autonomy in composition Avstro – to Hungary. The purpose of work was to do taking of inventory of financial, financial and human resources of Gimnastichnoggo of Society “Falcon” in Stanislavivskom to neighbourhood in a period from 1884 to 1914 It is set that before the beginning of First world war of GO “Falcon” belonged to biggest-selling public organizations in Galichina and counted 247 collections – nests of sporting character, with most of members (30 thousand persons). It disposed of most estate among other sporting societies. As the real estate on an end 1913 society had 113 houses with gymnasia and over 130 sporting grounds, intended for organization of gymnastic shows. In this period “Falcon” retained under the management the real estate by a cost near is 6,5 million crowns, from which a mortgage debt made 4,5 millions

Keywords: materially are financial resources, Gimnastichnoggo of Society “Falcon”, Galichina 1884–1914 r.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Позитивна роль, яку в фізичній культурі відіграла діяльність гімнастичного товариства (ГТ) “Сокіл”, цього першого зінституціалізованого товариства гімнастично-спортивного характеру в Галичині, залишилась задокументована в багатьох працях [1, 2, 3, 5]. В сокільських публікаціях знаходимо характеристику деяких організацій [8]. Однак варто звернути увагу на величезний матеріальний доробок, яким напевно були будинки – соколові гнізда, які давали можливість реалізації програми діяльності Товариства “Со-

кіл”. Багато з них дійшли і до наших часів, слугуючи різним потребам суспільства, а деякі з них продовжують виконувати спортивні функції.

Мета дослідження – дати кількісну та матеріально-фінансову характеристику Гімнастичного Товариства “Сокіл”, яке функціонувало в добу автономії Галичини.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети використаний історичний метод та джерельна база даних про діяльність ГТ “Сокіл”.

Результати дослідження. Перед початком Першої світової війни ГТ “Сокіл” належало до найпопулярніших громадських організацій в Галичині і налічувало 247 зібрань – гнізд спортивного характеру, з найбільшою кількістю членів (30 тисяч осіб). Воно розпоряджалося найбільшим маєтком серед інших спортивних товариств. У вигляді нерухомості на кінець 1913 р. товариство мало 113 будинків з гімнастичними залами і понад 130 спортивних майданчиків призначених для організації гімнастичних показів.

В цей період “Сокіл” утримував під своїм управлінням нерухомість вартістю біля – 6,5 млн римських злотих (далі: корона), з якої іпотечна заборгованість складала 4,5 млн к. На підставі сокільських звітів встановлено, що ця організація розпоряджалася 126 будинками (табл. 1).

Таблиця 1

Матеріальний стан структур Союзу Польських Товариств Гімнастичних “Сокіл” в Австрії – стан на 1912/1913р. (величина квот в коронах)¹

Округ	Кількість гнізд ГТ “Сокіл”	Кількість гнізд будинків	Фонд будови	Вартість нерухомості	Борги іпотечні	Вартість чистого майна
Краківський I округ	54	16	139 169	725 940	404 986	546 383
Тарновський II округ	20	11	51 122	382 250	238 195	272 193
Жешувський III округ	30	15	27 650	609 394	388 450	400 735
Перемишльський IV округ	28	18	65 682	929 057	634 128	493 194
Львівський V округ	43	26	116 350	193 250	1 492 191	912 286
Тернопільський VI округ	23	16	8 275	964 418	656 379	404 736
Станіславівський VII округ	41	24	77 954	908 763	590 644	447 822
Разом	239	126	486 202	6 459 072	4 404 973	3 477 349

Об’єкти ГТ “Сокіл” також мали обов’язок здійснювати через спортивний комітет організаційно-правові та фінансові справи. Територію під будівництво будинків товариство найчастіше отримувало у формі дарунку гміни, рідше брало її в оренду. Будівничий фонд був створений з ресурсів, які вливалися до каси ГТ “Сокіл” як дохід з організованих заходів, дарувань і субвенцій від суспільства, фірм та інституцій.

Для цієї мети використовувались також іпотечні кредити, які сплачувались впродовж багатьох років. Найчастіше кредити надавав Банк Крайовий у Львові.

¹ “PGS”, 1913 № 11, с. 89; кількості будівель на завершення першого півріччя 1914 р.; к – ренські злотий назва монетарної одиниці, вживаної в Галичині (провінційна назва гулден або флорен). Від 1859 до 1899 р. офіційною валютою був ренські (“ренські”) рівний злотому. Звідси нову валюту назвали віденською, а стару – загальнодержавною або конвенціональною валютою. Від 1899 р. офіційною валютою в Австро-Угорщині була корона. Обмін ренських на корони відбувся у співвідношенні 1 ренські = 2 корони. J. Słomka: Pamiętniki włościanina od pańszczyzny do dni dzisiejszych. 1994 <http://genealogiarwp.republika.pl/strony/wartosc-pieniadza.htm>. 2005.02.02.

Будівництво такої великої кількості соколових будинків в умовах функціонування так званої “біди галицької” було явищем, успіхові якого потрібно завдячувати суспільній зацікавленості польського народу в реалізацію програми ГТ “Сокіл”, хоча й не без винятків. Варта здивування також відвага тогочасних діячів “Сокола”, які підтримували ризик отримання кредиту, а також наступне його погашення. Програма товариства мала ідейно-виховний характер і своєю діяльністю пробуджувала патріотичні ідеї польського народу. В соколових будівлях в багатьох випадках були елементи, які мали відношення до політичних і військових успіхів минулого Польщі (погруддя відомих діячів, які розміщувалися у формі оздоб на фасадах будинків і виконували роль народних символів). Сама назва будинків, званих найчастіше “Гніздами” викликала у поляків порівняння з Гнезном першою столицею Польщі. Використання в будівлях “надвіслянського” стилю нагадувало Віслу як елемент, що з’єднував поділену на частини Польщу. Деякі будинки своїм виглядом були схожими до давніх оборонних казимировських замків (високі мури, вежі, випуклі вікна – мініатюри оборонних мурів і т. п.) Найбільше цю гіпотезу підтверджує сокілля Березовська, на фасадах якої розміщено погруддя Казимира Великого – яке тим самим нагадує перехід Польщі від “дерев’яної до кам’яної”, з’єднання після поділу, консолідацію внутрішнього становища і загальне зміцнення держави. Погруддя Королеви Ядвіги і Владислава Ягели, які також розміщені на фасаді Березовського гнізда, пробуджували національний дух народу, нагадуючи славні часи Об’єднаного Королівства народів – Королівства Польського і Литви підтвержене перемогою над хрестоносцями в 1410 році під Грюнвальдем. На фасадах цього гнізда zostались символи патріотичних повстань поляків і суспільних реформ – погруддя Тадеуша Костюшки (голови ГТ “Сокіл”) і щит, який відображав печатку Народного Уряду в час січневого повстання (цілком позбавлене напису – Рівність-Воля-Братерство). На фасадах будинку розміщено печатку з гербом з вороном над трьома коронами – символ Галичини і Лодомерії, який вважався серед поляків за образ “нещасливих сутічок”. Віру у відродження і воз’єднання земель Польщі символізує корона (Ягеллонів), обрамлена орнаментом з листків. Свій відголосок мають використані для будови цеглини, на яких можна побачити символи гарту в прагненні до отримання волі. Символіку вольності доповнювали розміщені в будинку три соколи. “Сокіл” як символ вольності був прийнятий в назві через організацію сокільського слов’янського руху. Сокіл в такій символіці був трактований як сукупність таких необхідних рис як: єдність, мужність, шляхетність і вірність ідеалам народних традицій. Прийняття сріблясто-білого кольору сокола на амарантовому тлі нагадувало польський народний герб. Будинки Товариства “Сокіл” були оздоблені ззовні соколами, а внутрішні зали оздоблені орнаментами з національними мотивами. Інший патріотичний символ розміщено на фасаді будинку ГТ “Сокіл” в Саноку. Це пам’ятник отримання волі у вигляді сокола в організаційному строю, який тримає кайдани – символ неволі, зірвані з ніг орла в короні. Цікаву постать розмістили в 1900 р. соколи на своєму будинку в Ярославі. Це символ окриленої звитяги і фізичної муки, названий з погляду на свої крила “Ікаром”.

В 1870–1914 роках на польських землях в архітектурі, особливо в будівлях, таких як музеї, театри, готелі, вілли, фабрики проявлялись прагнення як до монументальності, так і до непомірної претензійної оздоби, в якій відображені естетичні уподобання тієї епохи. В монументальній архітектурі панували на той час всі можливі історичні стилі, включно з формами барокко. Особливим явищем була поява на одному фасаді різних архітектурних стилів. Більшість сокільських будинків, особливо в початковому періоді розвитку цієї організації, була виконана в формі, характерній для тогочасної епохи і прийнятого в даній місцевості будівничого стилю.

Роль, яку виконувало ГТ “Сокіл”, реалізуючи свою патріотичну програму, можна прирівняти до діяльності “бастіону польскості” в нав’язуванні антипольської політики. Програмова діяльність Соколів протиставлялася тій політиці. Їхню роль важко переоцінити. Кількісний стан соколових будинків і майданчиків та їх розвиток представлено в табл. 2. Кількість будинків ГТ “Сокіл” побудована в період Галицької автономії свідчить про значну роль, яку Товариство відіграло в розвитку фізичного виховання і спорту. Ця роль полягала в будівництві залів, майданчиків і гімнастично-спортивних влаштувань, які стали в Галичині дієвими осередками культури, фізичного виховання і спорту.

Таблиця 2

Кількість будинків і майданчиків ГТ в 1884–1913

Рік	Кількість будинків “Сокола”	Кількість майданчиків чи ділянок під забудову	Кількість товариств, які мали власний маєток, %
1884	1	1	1,0
1893	10	15	22,2
1894	13	–	22,0
1895	14	–	20,0
1896	15	–	20,5
1897	16	21	21
1898	23	–	28,7
1899	25	20	28,4
1900	27	29	29,7
1901	29	34	29,9
1902	32	35	32,6
1903	33	31	31,4
1904	53	55	40,1
1905	54	54	38,0
1906	56	60	39,0
1907	64	68	36,8
1908	75	79	49,3
1909	97	101	51,0
1910	100	108	46,3
1911	106	125	45,7
1912	107	136	44,4
1913	113	131	45,7
1914 ²	126	131	52,7

Гнізда ГТ “Сокіл” VII округу Станіславівського. В структурах округу VII Станіславівського в 1911 р. діяло 43 соколових гнізда, серед яких 22 мало власні будинки, а 22 з загальної кількості округу – власні спортивні майданчики. В статистичному списку за 1911 р. вартість нерухомості соколових гнізд округу становила – 649233 к., понад половину цієї квоти становив іпотечний борг. Квоту – 355531 становили іпотечні кредити на будівничі потреби. В соколовому статистичному звіті за 1912 рік вдвічі зменшилася кількість зазначених гнізд. З невідомих причин в цьому

звіті не зазначено ГТ “Сокіл” з Нижнього Березова і Кам’янки Великої. Про фінансову плинність свідчили статистичні звіти за 1911–1912 рр. Щодо кількості квот на фонд соколу, який в 1912 році зріс, то він був на 33042 к. більший від аналогічного в 1911 році і становив – 77954 к. водночас був збільшений на 147194 к. щодо попереднього року іпотечний борг, який в 1912 р. становив – 590644 к. Це свідчило про здійснення інвестиційної діяльності через ГТ “Сокіл”, який належав до VII округу. Звіт свідчить, що кредити на будівництво в 1912 році під іпотечну заставу заставляли гнізда з наступних місцевостей: Богородчани – 3500 к., Єзупіль – 1500 к, Калуш – 2000 к, Княгини Гірка – 23000 к., Коломия – 6000 к., Монастириська – 2000 к., Надвірна – 3000 к., Печиніжин – 14000 к, Снятин – 2000 к., Станіславів – 10000 к., Станіславів-Бельведер – 2000 к., Заболотів – 24000 і Заліщики – 10000 к.

Таблиця 3

**Кількісна характеристика матеріально-фінансових статків
VII Станіславівського соколового округу, крони**

Гнізда	Рік закладення гнізда	Фонд будови	Вартість нерухомості	Іпотечні борги	Вартість мастку
Боднарівка	1910	169	25	-	-
Богородчани	1907	-	12 000	3 587	9 913
Більшівці	1905	37 374	65 000	40 000	25 600
Бучач	1894	-	80 000	52 851	28 061
Чернівці	1892	10 558	2 000	13 000	15 048
Делятин	1904	7 800	2 600	-	9 849
Релеїв	1904	69	-	-	69
Долина	1895	-	21 975	15 153	11 231
Гвіздець	1903	-	-	3 974	10 913
Галич	1903	-	9 170	824	10 644
Голосків	1905	1 000	2 000	-	3 400
Городенка	1897	-	57 310	28 589	33 252
Єзупіль	1910	-	10 000	2 000	8 200
Качика	1906	-	433	35	723
Калуш	1894	-	78 902	52 979	32 057
Княгини Гірка	1910	-	25 000	23 218	4 004
Княгини – Колонія	1910	-	10 000	7 700	2 300
Коломия	1885	-	60 300	94 237	-
Косів	1893	-	8 600	5 457	5 578
Кути	1904	-	5 500	4 300	1 500
Медуха	1094	-	-	-	-
Монастириська	1893	6 927	4 238	-	14 704
Надвірна	1893	404	16 800	2 450	16 477
Обергин	1903	616	10 000	6 250	4 843
Отинія	1903	-	10 700	2 915	8 587
Печиніжин	1903	-	22 700	14 366	11 634
Золотий Потік	1908	-	-	693	1 868
Рожнятів	1906	7 100	400	1 000	6 100
Садогора	1906	-	-	-	-30
Снятин	1892	-	23 317	10 722	12 639
Солотвино	1909	-	-	-	-32

Продовж. табл. 3

Станіславів	1884	-	78000	74 857	8 700
Станіславів- Бельведер	1910	-	12 000	3 020	9 415
Тарновіца Польна	1909	-	-	-	-
Тлумач	1898	-	20 000	95 000	106
Тисмениця	1909	-	-	-	-37
Вашковіце	1910	-	-	-	38
Волосів	1906	-	-	-	474
Вижниця	1903	-	160	-	310
Заболотів	1903	-	43 692	24 700	21 492
Заліщики	1894	-	35 941	37 460	10 986
Разом	1912	77 954	908 763	590 644	447 822
	1911	44 912	790 108	453 450	421 772

ГТ “Сокіл” – Більшівці. Більшівцях гніздо “Сокіл” зареєстровано в 1905 році і було одне з найменших соколових гнізд в станіславівському окрузі. В 1912 році воно налічувало 42 особи. Як впливає з союзного статистичного списку за 1912 рік вартість нерухомості, в склад якої входив будинок і спортивний майданчик, оцінено в 65000 к. З цієї квоти на сплату іпотеки нерухомості члени гнізда мали сплатити – 40000 к. З погляду на вказану квоту – 37374 к. на кінці будівельного фонду можна зробити висновок, що ймовірно соколи більшовицького гнізда мали на меті розбудовувати сокольні чи були на шляху до цього. Існує також імовірність, що з банківських процентів від цієї квоти сплачували іпотечний кредит.

ГТ “Сокіл” – Бучач. Бучач лежав в одному з найбільш віддалених закутків Галичини, між Станіславовом і Столицею VI Округу – Тернополем. Найімовірніше організаційне віддалення гнізд дало імпульс до створення в 1894 році бучачського гнізда. В 1911 році вартість сокольні становила 24700 к., в той же час іпотечний борг, як подають соколові джерела, становив – 54000 к, це вказувало на клопітливу фінансову ситуацію відділу ГТ “Сокіл” в Бучачі. Беручи до уваги річний зиск, який діячі отримували в вартості 125 к., це була ситуація, яка змушувала до довготривалої сплати боргу.

ГТ “Сокіл” – Чернівці. ГТ “Сокіл” в Чернівцях, тодішній столиці Буковини, був створений в 1892 р. Сокольня гнізда була однією з останніх відданих до використання перед першою світовою війною. З метою реалізації будови власної сокольні в 1911 р., відділ отримав іпотечний кредит на суму – 14000 к., ця квота дозволила початок будівництва. До моменту закінчення будівництва, заняття проводились на майданчику для гімнастичних вправ, який становив власність гнізда.

ГТ “Сокіл” – Долина. Гніздо в Долині було створено в 1895 році. Відповідно до статистичного звіту за 1912 р. до нього належало 128 соколів. В диспозиції ГТ “Сокіл” в цій місцевості знаходився власний будинок і спортивний майданчик. Ці нерухомості становили вартість – 21975 к. На будівництво сокологового об’єкту отримано іпотечний кредит, який в списку зазначений в квоті – 15153 к. Великий як на кількість членів гнізда був його річний дохід, що в обчислювальному році становив – 5104 к.

ГТ “Сокіл” – Гвіздець. В цьому невеликому містечку соколове гніздо розпочало діяльність в 1903 р. Статистичний звіт за 1911 р. зазначає 80 постійних членів. У вартість нерухомості, оціненої в статистичному звіті за 1911 р. закладалися власний будинок і спортивний майданчик вартістю – 11198 к, з якої на сплату іпотечного кредиту повинна була виділятися сума – 4171 к. Як на мале гніздо його члени виділялися

значним річним доходом, який в згаданому списку зазначали в сумі – 2928 к., що дозволяло їм систематично сплачувати зобов'язання.

ГТ “Сокіл” – Галич. Недалеко від Станіслава в північному напрямку над Дністром лежить стародавній Галич. В добу галицької автономії він навіть не належав до великих міст в окремому гмінному статусі. Початок соколової діяльності розпочався від реєстрації гнізда в 1904 р. Союзний статистичний звіт за 1912 рік налічує 89 членів гнізда, а також в ньому зазначаються будинок і спортивний майданчик. Вартість нерухомості оцінено на квоту – 11020 к. Гніздо мало невеликий іпотечний борг вартістю – 1507 к., що при річному доході – 2906 к було цілком можливим для систематичної його сплати. Після року діяльності він був зменшений до 824 к., майже на 50%.

ГТ “Сокіл” – Городенка (східні обриси). Соколове гніздо закладено в 1897 році, було приписане до VII Округу в Станіславі. Вид будинку ГТ “Сокіл” в Городенці, презентований на світлинах періоду Галицької автономії вказують на згромажені при сокольні локальні угруповання. Це вказує на значну роль, яку мало ГТ “Сокіл” на східних територіях розвитку культури в житті поляків. Вартість нерухомості гнізда оцінено в 1911 р. на – 57400 к, а це значить, що будинок був за вартістю, прирівняний до будинку сокольні Жешувської. Гніздо мало іпотечний борг вартістю – 29617 к. Річний дохід з організованих через соколів вечірок складав – 559 к.

ГТ “Сокіл” – Єзупіль (східна сторона). Закладене в 1910 р. гніздо належало до VI Округу в Тернополі. Вже на початку діяльності гніздо дбало про побудову власної сокольні. Як подає статистичний звіт Союзу Польських Товариств Соколових в Австрії за 1911 рік вартість нерухомості гнізда становила – 5000 к., в цій сумі борг іпотечний складав – 500 к. В звіті за 1912 рік вартість соколової нерухомості оцінено на 10000 к., вартість боргу – 2000 к.

ГТ “Сокіл” – Калуш (обриси східні). Містечко існувало в Східній Галичині як одне з не багатьох, на теренах якого містилися поклади калійної солі. Гніздо повстало тут в 1891 році. Побудова власної сокольні потребувала – 79298 к, з цієї квоти – 54725 к становив кредит під іпотечну заставу. Величина чистого річного прибутку вартістю – 2424 к вказує на організаційну силу калуських соколів.

ГТ “Сокіл” – Княгинин – Гірка. Закладене в 1910 р. гніздо, члени якого повинні були показати доволі високу організаційну активність, вже в 1911 році прагнули мати власний будинок. Вартість об'єкту в зведеному статистичному списку за 1911 р. оцінена на квоту – 25000 к, при чому іпотечний борг, який обтяжував нерухомість у сумі – 23218 к. при 300 членах в 1911 р. і 200 особовому кількісному складі гнізда в 1912 р. був поступово сплачений.

ГТ “Сокіл” – Княгинин-Колонія. Гніздо закладене в 1910 році подібно як в сусідній місцевості Княгинин – Гірці члени повинні були відзначитися значною організаційною оперативністю, і вже в 1911 р. майно оцінено на квоту – 10000 к, при чому іпотечний борг, який обтяжував нерухомість величиною – 7700 к при 203 особовому кількісному складі гнізда систематично сплачувався, тим більше, що річний дохід гнізда становив – 4503 к.

ГТ “Сокіл” – Коломия. Містечко розташоване над Прутом, було столицею Покуття. Соколове гніздо було закладене тут в 1885 р. Належало до Округу VII в Станіславі. За ціну – 54000 к. збудовано власний будинок ГТ “Сокіл”. На будову отримано іпотечний кредит величиною – 88920 к. Варто припустити, що сокільню побудовано цілком за позикові кошти.

ГТ “Сокіл” – Косів. Реєстрація Косівського гнізда відбулася в 1893 р. Як впливає з статистичного звіту за 1912 рік, гніздо мало власний будинок і спортивний май-

данчик. Воно мало нерухомість вартістю, яка зазначена в списку на квоту – 8500 к., і було обтяжене іпотечним боргом величиною – 503 к. До гнізда належало 102 соколи.

ГТ “Сокіл” – Кути. Містечко в добу автономії існувало з саф’янових виробів. Реєстрація гнізда була здійснена в 1903 р. В 1912 році до нього належало 67 членів. З статистичного списку за 1912 рік видно, що соколи володіли власним будинком і спортивним майданчиком вартістю – 5500 к. Іпотечний борг складав – 4300 к. Члени відзначалися організаційними стараннями щодо сплати боргу, який після року діяльності зменшився до 200 к.

ГТ “Сокіл” Монастириська. В цьому невеликому містечку гніздо було закладене в 1893 році. В статистичних записах ГТ “Сокіл” в Цезарстві Австрійському за 1912 рік не знаходимо інформації щодо існування будинку. Однак з аналізу фінансів, які стосувались гнізда випливає, що воно володіло маєтком вартістю – 14701 к., натомість на рахунку фонду будови сокольні знаходилося – 6927 к. Можна робити висновки про наміри, пов’язані з початком будови власної сокольні чи її розбудови, в звіті вказано квоту 4238 к. як вартість нерухомості. Найімовірніше це була вартість будівельного майданчику. На світліні видно скромний, одноповерховий, дерев’яний будиночок, огорожений парканом, характерним для будівель на зламі століть.

ГТ “Сокіл” Обертин. Під цим малим містечком, яке лежить на лівому березі Пруту навпроти гирла Черемошу. Ян Гарновський переміг воєводу волоського. Гніздо ГТ “Сокіл” в Обертині було закладене в 1903 р. Цей красивий сільський будиночок був місцем зустрічі обертинських соколів. В джерелах соколових вартість нерухомості гнізда оцінено на – 10200 к., з якої – 8048 к. припадало на іпотечний борг. На рахунку будівничого фонду знаходилося – 119 к., що може свідчити про намір розбудови обертинської сокольні.

ГТ “Сокіл” – Отинія. Соколове гніздо в Отинії закладене в 1903 р. Це було одне з найменших гнізд станіславівського округу, до якого в 1912 р. належало 63 члени. Мало власний будинок, побудований з невеликих власних ресурсів та іпотечного кредиту. Відповідно до статистичного списку вартість будинку оцінено на квоту – 10500 к. Для сплати боргу в 1912 р. залишилась ще квота – 3 256 к. Окрім внесків членів, дохід формували також кошти, які надходили від заходів, позичання книжок, дарувань.

ГТ “Сокіл” – Печиніжин. Реєстрація ГТ “Сокіл” в Печиніжині відбулася в 1903 р. В цьому невеликому містечку організація мала велику популярність. В 1911 р. в діяльності організації брало участь 55 членів, які мали річний дохід величиною – 6 871 к. Завдяки цьому сплачували іпотечний кредит, який, відповідно до статистичного списку складав – 14 366 к. Вартість нерухомості, яка була власністю соколів становила – 22700 к., а річний дохід – 2917 к.

ГТ “Сокіл” Богородчани. Гніздо розпочало свою діяльність після реєстрації в 1907 р. Це була одна з небагатьох організацій, яка мала програму національного спрямування. В 1912 р. гніздо налічувало 76 членів, які були власниками будинку загальною вартістю – 12000 к. Аналогічно, як і більшість гнізд соколових в Галичині сплачувало іпотечний кредит, який в 1912 р. складав – 3587 к. Сплату цього боргу гарантував отриманий з діяльності прибуток величиною – 4011 к.

ГТ “Сокіл” – Станіславів. Станіславів подібно як і Перемишль мав важливе значення в політичному житті Галичини. Це місто було також столицею VII сокологового Округу. Станіславівське гніздо в 1884 р. було однією з перших філій “Сокола-Мацежи”. В 1888 р. кількість членів складала 21 тисячу осіб мало два соколові будинки, які належали до двох гнізд, а власне гнізда Станіславів і Станіславів-Бельведер. Будинок Станіславівського гнізда в статистичному звіті оцінено на – 60000 к., іпотечний кредит –

64991 к., найімовірніше отриманий на покриття потреб за будівельні роботи. На рахунку фонду сокольні було 5747 к., але величина вказаного дефіциту вказувала на довготривалу сплату боргу.

ГТ “Сокіл” – Станіславів-Бельведер. Це було друге гніздо в Станіславові засноване в 1910 р. До нього належало 224 соколи. Як впливає зі статистичного звіту за 1912 р. гніздо було власником будинку вартістю – 12000 к. На потреби будівництва отримано іпотечний кредит, з якого до сплати зосталось – 3020 к. Члени гнізда Станіславів-Бельведер отримували з організованих заходів та інших джерел річний дохід величиною – 8581 к.

ГТ “Сокіл” – Снятин. Розвиток культури в містечку був підданий стихії польського відродження, звідси домінування в діяльності польських національних ідей. Неабиякий вплив на розвиток культури в Снятині мало будівництво власного будинку. В 1911 р. в статистичному списку нерухомість гнізда оцінено на квоту – 23117 к., з чого – 12055 к. становив іпотечний кредит на потреби будівництва сокольні. Після року діяльності гніздо сплатило біля – 1700 к. боргу.

ГТ “Сокіл” – Тлумач. Містечко, яке розташовано на схід від Станіславова, в 1888 р. в ньому існував найбільший в Галичині цукровий завод. Тлумачьке гніздо закладене в 1898 р., належало до структур VII Округу в Станіславові. Дане містечко, мало сокольню, вартість якої в Союзному статистичному звіті становила – 200 000 к., з цього, як подають у відомості, іпотечний кредит становив – 96 000 к.

ГТ “Сокіл” – Заболотів. Гніздо діяло від 1903 р., коли прихильники соколової ідеї в цьому місті домоглися його формальної реєстрації. Відповідно до списку в 1912 р. до нього належало 85 членів, які, завдяки своїй діяльності отримували дохід, який дозволяв сплату отриманого іпотечного боргу величиною – 24700 к. Вартість соколової нерухомості, відповідно до того самого списку, становила – 43692 к.

ГТ “Сокіл” – Заліщики. В містечку, яке розташовано на кордоні з Буковиною, соколове гніздо засноване в 1893 році і входило до структури VII Округу в Станіславові. В союзному статистичному звіті за 1911 р. згадується про будинок і спортивний майданчик, які були власністю гнізда і мали вартість – 36675 к. На початок будівництва гніздо отримало іпотечний кредит величиною – 27944 к., сплата якого змушувала діячів до систематичного заробляння коштів.

Висновок

Завдяки наполегливій праці організаторів сокільського руху в Галичині в період з 1884 по 1914 р. вдалося створити широку інфраструктуру гнізд Гімнастичного Товариства “Сокіл” по всій території Галичини. Для будівництва спортивних споруд активно залучалися іпотечні кредити, повернення яких спонукало до залучення все нових і нових членів товариства. Як результат, перед початком Першої світової війни (1913 р.) ГТ “Сокіл” налічувало 247 гнізд членами яких були понад 30 тисяч осіб. У їх користуванні були 113 будинків і 130 спортивних майданчиків для занять спортом. Будівничий фонд створювався з ресурсів, які вливалися до каси ГТ “Сокіл” як дохід з організованих заходів, дарувань і субвенцій від суспільства, фірм та інституцій.

1. Dziędzielewicz A. Trzydziestolecie Polskiego Towarzystwo Gimnastycznego / A. Dziędzielewicz. – Lwow, 1897. – 26 s.
2. Kopański W. Słownik mitów i tradycji kultury / W. Kopański. – Warszawa 1985. – 1085 s.
3. Piecuch A. Towarzystwo Gimnastyczne “Sokół” w Brzozowie (1893–1949). – zarys monograficzny / A. Piecuch. – Brzozów, 1990. – S. 355–356.
4. “PGS”. 1912. – № 8. – 62 s.
5. “PGS”. 1913. – № 11. – 88 s.

6. Snopko J. Rozwój ruchu sokolego w zaborze austriackim / J. Snopko, D. Dudek // Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997. – Częstochowa, 2001. – S. 21–23.
7. Sprawozdanie (XX) Wydziału Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich za rok 1912/1913. – Lwów, 1913. – S. 31.
8. Tabela statystyczna polskich związkowych gimnastycznych towarzystw sokolich w Austrii za rok 1912 zestawiona na podstawie sprawozdań i raportów // “PGS”. 1912. – № 11. – S. 85–88.

Рецензент: канд. пед. наук, проф. Соя М. М.

УДК 796.51(477.83):(438) “1867”
ББК 75.812.2

Малгожата Орлевіч-Мушял,
Юрій Олійник, Богдан Мицкан

ТУРИЗМ НА ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В ДОБУ АВТОНОМІЇ (1867–1914 рр.)

У статті висвітлюється зародження галицького туризму на території Східної Галичини та в околицях Львова в добу автономії (після 1867 року) та участь у ньому поляків.

На межі XIX і XX століття, не зважаючи на складні соціально-економічні обставини на теренах Львівщини набувають популярності пізнавальні подорожі та туристичні походи. Окреме місце відводилось їм звичайним прогулянкам навіть на території окремих міст і передмістя. Перші спроби формування культури пізнавального туризму відіграли неоціненну роль у формуванні туризму в Польщі.

Незважаючи на економічну відсталість провінції, Львів як столиця Галичини, став центром польської науки і культури – в тому числі фізичної культури. За часів австрійської монархії будь-які види діяльності поляків, які населяли територію провінції, були значною мірою обмежені.

Першою організацією, яка розвивала екскурсійні та туристичні походи на території Львова та його околицях було гімнастичне товариство “Сокіл”. Існує ряд публікацій на тему багатовекторності діяльності товариства, однак мало уваги серед них приділено конкретно екскурсійній діяльності. Відомо що на той час екскурсійних походів на короткі маршрути було значно більше аніж довготривалих і важчих фізично, по відношенню до них, гірських туристичних походів.

Товариство відіграло також важливу роль, у формуванні майбутньої системи фізичного виховання Польщі, адже в своєму опублікованому першому статуті звернуло увагу на походи (прогулянки) як одну з форм фізичної активності населення.

Важливим аспектом діяльності організації було впровадження в життя екскурсійного (похідного) руху. До (екскурсій) походів члени Товариства ставилися так само як і до інших гімнастичних вправ.

Варто також зазначити, що тури не відповідали пізнавальним принципам, так як це відбувалося в межах міста, відомим з повсякденного життя. Всі дії були спрямовані на рухливі ігри і вправи. Під час походів (прогулянок) підчас зупинок проводилися різні розваги (ігри), ігри з м'ячем, вільні гімнастичні вправи. Розваги супроводжувалися музикою, що підвищувало захопленість ними.

Важливе місце займали і піші походи. На відміну від гімнастичних прогулянок їх метою не були виключно гімнастичні вправи на місцевості, однак спільні подорожі, що передбачали елементи краєзнавства з особливим акцентом зробленим на пізнання місць пов'язаних з історією і культурою Польщі.

Завдяки першим спробам організації туристичної діяльності на теренах Львівщини, вже до 1890 р. виникли Шкільні гімнастичні походи, які дали змогу зорганізувати шкільну молодь і залучити їх до туристичної діяльності. Активну роль в цьому відігравали згадані товариства у співпраці з вчителями шкіл. Згодом виникають скаутські походи, які переростуть у загально польський а пізніше і міжнародний рух.

Також з'являється таке явище як активний туризм. Розвиток велосипедного і лижного видів спорту на Львівщині розширюють важливе значення активного туризму. Виникнення велосипедних і лижних прогулянок і походів стимулюють розвиток фізичного виховання і любителів видів спорту та активного способу життя.

Вважаємо дану тематику вкрай важливою і цікавою для досліджень і додаткових вивчень. Велика кількість праць і архівних даних потребують аналізу та формування хронології. Отримані дані, є вкрай важливими для молодих вчених які досліджують питання розвитку туризму та фізичного виховання на території східного Галичини в період автономії (1867–1914 рр.).

Ключові слова: туризм, походи, екскурсії, активний туризм.